

Socialförsäkringens
omfattning och finansiering
2002 – 2005

I serien RFV ANALYSERAR publicerar Riksförsäkringsverket sammanställningar av resultat av

- utrednings- och utvärderingsarbete

I huvudsak är det frågan om mera omfattande studier av olika försäkringsområden som genomförts på RFV:s initiativ.

Publikationerna i denna serie utarbetas av olika enheter inom Riksförsäkringsverket.

I vissa slag av rapporter i denna serie kan det förekomma uttalanden som pekar på behovet av nya eller ändrade författningsbestämmelser eller rekommendationer på något område. Med anledning av sådana uttalanden tar Riksförsäkringsverket sedan i särskild ordning upp frågan om att ge ut nya eller ändrade författningar och allmänna råd på området. Uttalanden i rapporterna har således ingen självständig ställning som går utöver innehållet i gällande författningar och allmänna råd.

Utgivare: Analysenheten

Författare: Jon Dutrieux

tel.786 98 28

Skriftserier som ges ut av Riksförsäkringsverket:

RFV Föreskriver (RFFS)	Författningar med bindande föreskrifter
RFV Allmänna råd (RAR)	Allmänna råd om tillämpningen av författningar
RFV Vägledning	Beskrivning av författningsbestämmelser, allmänna råd, förarbeten, rättspraxis, exempel och kommentarer
RFV Analyserar	Resultat av utrednings- och utvärderingsarbete
RFV Anser	Tolkningar av rättsläget, uttalande om verkets åsikt i olika frågor och framställningar till regeringen
RFV Informerar	Redovisning av statistik, upplysningar om regler, rutiner och praxis.
RFV Redovisar	Försäkringsanalyser och rapporter av mer begränsad omfattning.

Beställ hos: Riksförsäkringsverkets Kundtjänst Tfn 08-556 799 29

Fax 08-718 29 90

E-post: rfv@ontime.se eller på Internet www.rfv.se

Tryck: Sjuhäradsbygdens tryckeri 2004.

Förord

Socialförsäkringens omfattning och finansiering är en rapport som redovisar både socialförsäkringens finansiella omfattning och hur den finansieras. Rapporten ges ut årligen.

Socialförsäkringarna har stor betydelse inte bara för enskilda människors välfärd utan också för samhällsekonomin i stort. Under 2003 utbetalades pensioner, ersättning för inkomstbortfall och olika slag av behovsprövade bidrag samt andra ersättningar för sammanlagt 414 miljarder kronor. Det motsvarar en sjättedel av bruttonationalprodukten och drygt hälften av utgifterna under det av riksdagen fastställda utgiftstaket. Av 100 kronor som används för privat konsumtion kommer 25 från socialförsäkringarna.

Användarna är många. Barnfamiljer har rätt till bland annat barnbidrag och föräldrapenning. Någon gång kanske vi behöver sjukpenning eller annan ersättning på grund av sjukdom eller handikapp. Så småningom uppnår vi pensionsåldern och har rätt till ålderspension. Hälften av utgifterna 2003 var utbetalningar till ålderspensionärer och nästan en tredjedel var ersättningar för och kostnader mot ohälsa.

Denna rapport ger en översikt över socialförsäkringens omfattning i dag, ett par decennier bakåt i tiden och prognoser för ett par år framåt. Här redogörs även för socialförsäkringens relativt komplexa finansiering. Rapporten innehåller viktig information för alla som är intresserade av svensk ekonomi.

Anna Hedborg
Generaldirektör

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
1 Socialförsäkringens utgifter 2002–2005.....	10
2 Utveckling av socialförsäkringens utgifter 1980–2005.....	13
<i>Ekonomisk trygghet för familjer och barn.....</i>	<i>16</i>
<i>Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp.....</i>	<i>21</i>
<i>Ekonomisk trygghet vid ålderdom.....</i>	<i>27</i>
<i>Annan utbetalning.....</i>	<i>31</i>
<i>Administration.....</i>	<i>32</i>
3 Socialförsäkringens finansiering.....	33
<i>Sammanfattande beskrivning.....</i>	<i>33</i>
<i>Avgifter.....</i>	<i>36</i>
<i>Föräldraförsäkring.....</i>	<i>37</i>
<i>Sjukförsäkring.....</i>	<i>38</i>
<i>Arbetskadeförsäkring.....</i>	<i>39</i>
<i>Ålderspension från AP-fonden.....</i>	<i>40</i>
<i>Ålderspension, premiepension.....</i>	<i>41</i>
<i>Ålderspensionsutbetalningar från statsbudgeten.....</i>	<i>42</i>
<i>Efterlevandepension.....</i>	<i>43</i>
4 Socialförsäkringens andel av samhällsekonomin	44

Sammanfattning

Socialförsäkringens utgifter uppgick 2003 till 414 miljarder kronor. De har ökat med 15–30 miljarder per år under de senaste åren men förväntas under 2004–2005 öka långsammare. Det nya ålderspensionssystemet medförde en utgiftsökning på drygt 20 miljarder kronor under 2003. Då det särskilda grundavdraget för pensionärer samtidigt avskaffades låg emellertid nettoutbetalningarna från socialförsäkringen i stort sett stilla mellan 2002 och 2003.

Nästan hälften av utgifterna är utbetalningar till ålderspensionärer, en tredjedel är ersättningar vid sjukdom och handikapp och 14 procent går till barnfamiljer. Administrationens kostnader utgör årligen omkring 2,5 procent av de totala utgifterna. Socialförsäkringens utgifter har stigit under en lång följd av år. Genomgripande regeländringar i början av 1990-talet medförde att ökningen avstannade under så gott som hela decenniet. Sedan slutet av 1990-talet har utgifterna åter stigit.

Finansieringen sker med socialavgifter, allmän pensionsavgift, skatter samt fondavkastning. År 2003 uppgick avgiftsinkomsterna till nästan 90 procent av de totala utgifterna. Med räntor och kursändringar samt med tillskottet av statliga medel som finansierar vissa delar av socialförsäkringen översteg inkomsterna utgifterna med 110 miljarder kronor.

Som andel av BNP har socialförsäkringen sedan 1998 stigit från knappt 15 till 16,6 procent 2003. Under 2004–2005 beräknas andelen sjunka något.

Transfereringar från socialförsäkring till hushåll utgör drygt 80 procent av samtliga offentliga transfereringar till hushållen. Andelen förväntas sjunka något under 2004 då arbetslöshetsersättningens andel stiger.

25 av 100 kronor som används för privat konsumtion kommer från socialförsäkringarna. Också denna andel förväntas sjunka något under 2004.

Inledning

Socialförsäkringarnas syfte är att ge ekonomisk trygghet för barnfamiljer samt vid sjukdom, handikapp och ålderdom. Försäkringarnas syfte är också att utjämna de ekonomiska villkoren mellan barnfamiljer och hushåll utan barn och att fördela de ekonomiska resurserna över livscykeln.

Sveriges befolkning uppgår i dag till 9 miljoner. Av dem är 1,7 miljoner yngre än 16 år och drygt 1,5 miljoner har uppnått 65 års ålder. Alla som har fyllt 16 år och är bosatta i Sverige är i princip försäkrade och registrerade hos den allmänna försäkringskassan, för närvarande drygt 7,2 miljoner personer.

Socialförsäkringarna har stor samhällsekonomisk betydelse. Försäkringsutgifterna 2003 uppgick till 414 miljarder kronor. Av dessa var 381 miljarder kronor utbetalningar till hushåll. Dessa utbetalningar utgör i sin tur 82 procent av totala offentliga transfereringar till hushåll, eller omkring hälften av utgifterna under utgiftstaket. En fjärdedel av den privata konsumtionen betalas med pengar från socialförsäkringen.

Socialförsäkringarna finansieras genom socialavgifter, allmän pensionsavgift, statliga ålderspensionsavgifter, fondavkastning och skatter.

Syftet med denna sammanställning är att visa utvecklingen av socialförsäkringens utgiftsmässiga omfattning, hur försäkringen finansieras och att belysa dess samhällsekonomiska betydelse över tid. En viktig del är också att presentera prognoser för utvecklingen av utgifter och finansiering under de närmaste åren. Prognoserna är hämtade ur det budgetunderlag som Riksförsäkringsverket lämnade till regeringen i februari 2004. I budgetunderlaget har hänsyn tagits till gällande regler, kända framtida regeländringar och lagda propositioner med lagförslag.

Tablån på nästa sida visar socialförsäkringsförmånerna grupperade i fyra områden, enligt den uppdelning i utgiftsområden som används i bland annat budgetpropositionen. Avsnitt 1 och 2 rörande socialförsäkringens utgifter följer denna disposition. Avsnitt 3 och 4 avseende finansiering respektive socialförsäkringens andel av samhällsekonomin följer en annan ordning.

Översiktlig tablå över förmåner

Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Föräldraförsäkring havandeskapspenning föräldrapenning tillfällig föräldrapenning	Vårdbidrag för funktionshindrade barn Underhållsstöd Pensionsrätt för barnår Barnpension m.m. Adoptionskostnadsbidrag
Barnbidrag Bostadsbidrag till barnfamiljer m.fl.	

Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp

Sjukpenning Rehabiliteringspenning m.m. Närståendepenning Förtidspension/sjukbidrag (–2002) Sjuk- och Aktivitetsersättning (2003–) Syssetsättning av vissa personer med sjuk- och aktivitetsersättning Sjukvård, internationella förhållanden	Tandvård Bostadstillägg Handikappersättning Arbetsskadeersättning livräntor sjukpenning m.m. Bilstöd till handikappade Assistansersättning
---	---

Ekonomisk trygghet vid ålderdom m.m.

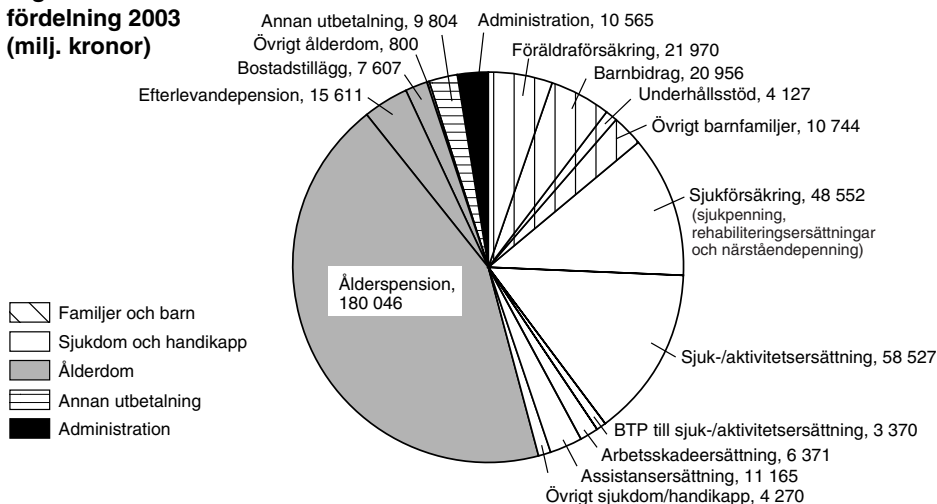
Ålderspension ATP/inkomstgrundad pension folkpension/garantipension Åldreförsörjningsstöd (2003–)	Efterlevandepension änkepension omställningspension Bostadstillägg till pensionärer Delpension
--	--

Annan utbetalning

Aktivitetsstöd Ersättningar till totalförsvarspliktiga	Småföretagsförsäkringar Smittbärarersättning m.m.
---	--

1 Socialförsäkringens utgifter 2002–2005

Utgifternas fördelning 2003 (milj. kronor)

Nästan hälften av utgifterna år 2003 var utbetalningar till ålderspensionärer och nästan en tredjedel var ersättningar för och kostnader mot ohälsa.

Av sammanlagda utgifter på 414 miljarder kronor var 92 procent transfereringar till hushållen. Statliga ålderspensionsavgifter inklusive pensionsavsättningar för barnår utgjorde fem procent och knappt tre procent var kostnader för administration av socialförsäkringen. Återstående knappa en procent utgjordes av ersättning för olika sjukvårdsförmåner.

Utbetalningarna från socialförsäkringen har sedan slutet av 1990-talet ökat kraftigt. Till stor del beror utvecklingen på att fler människor är sjukskrivna och att sjukskrivningsperioderna tenderar att bli längre. Även antalet personer som uppbär förtidspension, sjuk- eller aktivitetsersättning har ökat som en följd av de många långa sjukfallen¹. En allt äldre befolkning medför dessutom att utbetalningarna för pensioner ökar kontinuerligt. För 2003 uppgick försäkringsutgiften inklusive administration totalt till 414 miljarder kronor.

¹ År 2003 ersattes förtidspension och sjukbidrag av förmånerna sjuk- och aktivitetsersättning.

Detta är en ökning med 33,4 miljarder i löpande priser jämfört med året före. Även i fasta priser var detta den snabbaste ökningen sedan 1999 (26 miljarder i 2003 års priser).

År 1999 infördes den statliga ålderspensionsavgiften som ska täcka intjänad pensionsrätt för bland annat dagarsättningar till hushållen. Dessutom ges pensionsrätt för vård av små barn. Dessa statliga ålderspensionsavgifter ingår i utgifterna i samtliga tabeller i denna sammanställning med undantag för tabell 4.2–4.3 som avser direkta transfereringar till hushållen². Sammantaget uppgick de statliga ålderspensionsavgifter som hänförs till socialförsäkringen till nästan 20 miljarder kronor 2003.

Tabell 1.1 Socialförsäkringens utgifter i löpande priser

Milj. kronor	2002		2003		2004, prognos		2005, prognos	
	Utgift	Andel, %	Utgift	Andel, %	Utgift	Andel, %	Utgift	Andel, %
Ekonomisk trygghet								
för familjer och barn	55 870	14,7	57 797	13,9	59 632	13,9	61 307	14,0
vid sjukdom och handikapp	121 880	32,0	132 255	31,9	136 445	31,9	139 766	31,9
vid ålderdom m.m.	182 286	47,8	204 064	49,2	210 518	49,2	215 758	49,2
Annan utbetalning	11 210	2,9	9 804	2,4	10 420	2,4	10 520	2,4
Administration	9 761	2,6	10 565	2,5	11 071	2,6	11 425	2,6
Totalt	381 007	100,0	414 485	100,0	428 086	100,0	438 776	100,0

Utgiftsökningen 2003 berodde till stor del på att det nya pensionssystemet genomfördes fullt ut vilket bland annat medförde högre bruttopensioner och samtidigt högre skatt på pensioner. År 2003 skedde även ett antal andra ändringar i försäkringen. Förtidspension/sjukbidrag ersattes med sjuk- och aktivitetsersättning. Även reglerna för bostadstillägg ändrades.

Riksförsäkringsverket beräknar att försäkringsutgifterna fortsätter att stiga under kommande år, dock med en lägre takt. Jämfört med 2003 beräknas en ökning med 13,6 miljarder kronor 2004 och ytterligare 10,7 miljarder 2005. Tabell 1.2 visar att ökningarna främst beräknas bero på snabbt ökade kostnader för sjukersättning. Även utgifterna för ålderspension stiger snabbt, vilket emellertid delvis kompenseras av högre skatt på pensioner.

² Att på detta vis inkludera både statens inbetalningar av avgifter till ålderspensionssystemet och det senares utbetalningar till enskilda ger en högre *utgiftssumma* än om den offentliga sektorns *kostnader* skulle beräknas.

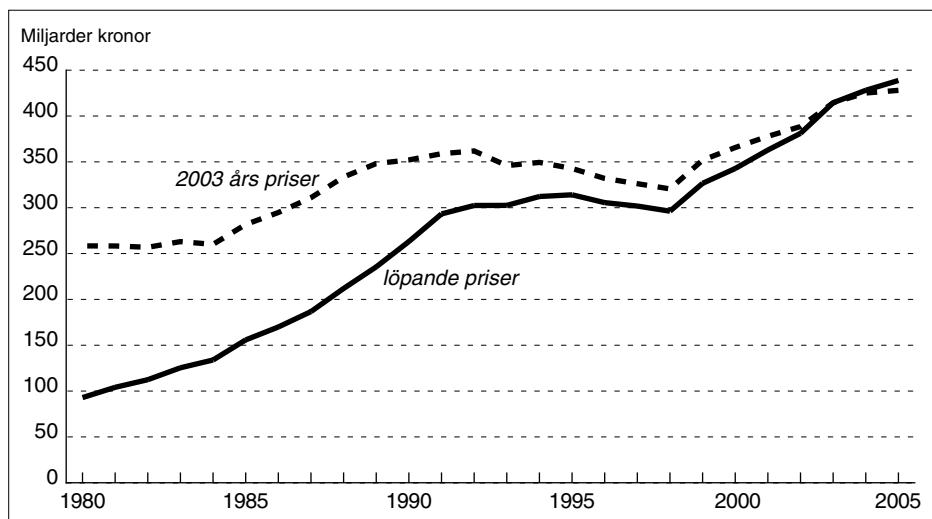
Tabell 1.2 Socialförsäkringens utgifter 2002–2005

Milj. kronor	2002	2003	2004 prognos	2005 prognos
Ekonomisk trygghet för familjer och barn				
Föräldraförsäkring	20 042	21 970	23 585	25 029
Barnbidrag	21 018	20 956	20 880	20 762
Bostadsbidrag till barnfamiljer och ungdomar	3 717	3 595	3 455	3 309
Vårdbidrag för funktionshindrade barn	2 110	2 232	2 481	2 720
Underhållsstöd	4 298	4 127	4 081	4 060
Barnpension m.m.	977	1 045	1 055	1 059
Pensionsrätt för barnår	3 669	3 831	4 051	4 322
Adoptionskostnadsbidrag	39	41	44	46
Summa	55 870	57 797	59 632	61 307
Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp				
Sjukförsäkring	48 395	48 552	44 613	41 610
Sjukvårdsförmåner m.m.	1 969	2 829	4 052	3 521
Förtidspension, sjuk- resp. aktivitetsersättning	49 917	58 527	63 472	68 509
Bostadstillägg till förtidspensionärer	3 148	3 370	3 471	3 645
Handikappersättning	1 177	1 200	1 225	1 232
Arbetskadeersättning	7 273	6 371	6 493	6 525
Bilstöd	212	215	332	251
Assistansersättning	9 767	11 165	12 775	14 462
Övrig ersättning	22	27	12	12
Summa	121 880	132 255	136 445	139 766
Ekonomisk trygghet vid ålderdom m.m.				
Ålderspension	161 229	180 046	186 555	192 056
Efterlevandepension	13 444	15 611	15 827	15 776
Bostadstillägg till pensionärer	7 366	7 607	7 384	7 201
Åldreförsörjningsstöd	.	634	654	669
Delpension	182	104	37	–4
Övrig pension	65	61	61	60
Summa	182 286	204 064	210 518	215 758
Annan utbetalning				
Aktivitetsstöd	11 093	9 684	10 300	10 400
Dagpenning till totalförsvarspiktiga m.m.	5	5	5	5
Familjebidrag till värnpliktiga	72	78	78	78
Övrigt	40	37	37	37
Summa	11 210	9 804	10 420	10 520
Administration				
	9 761	10 565	11 071	11 425
Totalt	381 007	414 485	428 049	438 776

2 Utveckling av socialförsäkringens utgifter 1980–2005

I löpande penningvärde har socialförsäkringsutgifterna ökat från 93 miljarder kronor 1980 till 414 miljarder 2003³. Uttryckta i 2003 års penningvärde är socialförsäkringens utgifter idag 156 miljarder eller 60 procent högre än de var 1980. Utgiftsökningen var under denna period kraftigast under andra halvan av 1980-talet. Den främsta anledningen var de då snabbt växande sjukpenningkostnaderna. I början av 1990-talet mattades sedan ökningstakten av. Även här beror förändringen framför allt på utvecklingen av de totala sjuk- och arbetsskadeersättningarna. Bland annat infördes en sjuklöneperiod och en karensdag i sjukförsäkringen. Åren 1996–1997 sjönk utgifterna i löpande penningvärde, främst som en följd av sänkta ersättningsnivåer i sjuk- och föräldraförsäkringen och av en överflyttning av kostnadsansvaret för läkemedel från socialförsäkringen till landstingen.

Diagram 2.1 Socialförsäkringens utgifter i löpande och fast penningvärde

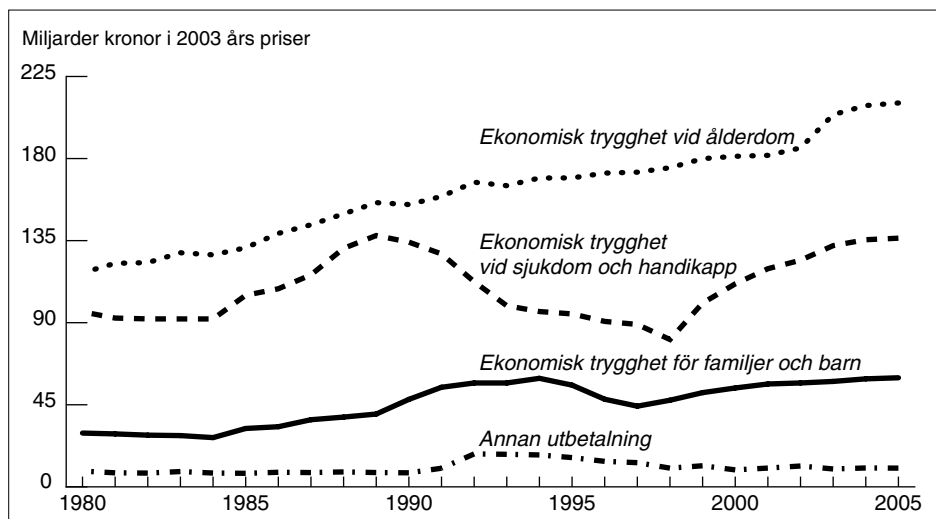

Prognos för 2004 och 2005.

³ Fokus i denna sammanställning är utvecklingen av socialförsäkringsutgifterna och dess orsaker. Dessa redovisas därför *inklusive* ålderspensionssystemet även om detta är ett finansiellt autonomt system och utgiftsutvecklingen därför inte får samma konsekvenser som utgifter från statsbudgeten.

Sedan 1998 stiger utgifterna åter kontinuerligt. Införandet av de statliga ålderspensionsavgifterna 1999 höjde utgiftsnivån kraftigt. Fram till och med 2002 var sedan den ökande sjukskrivningen den viktigaste orsaken bakom de totala kostnadsökningarna. Ökningen fortsätter och beräknas fortsätta, om än i avtagande takt, även under innevarande och nästa år, nu framför allt på grund av att pensionsutgifterna fortsätter öka stadigt. I och med att merparten av ålderspensionssystemet ligger utanför statsbudgeten medför detta emellertid inte ett statsfinansiellt problem i samma utsträckning som för utgifterna för sjukdom och handikapp.

Diagram 2.2 Socialförsäkringens utgifter för de olika huvudgrupperna uttryckta i fast penningvärde

Prognos för 2004 och 2005.

Ovanstående diagram visar utgiftsutvecklingen för de olika förmånsgrupperna i 2003 års penningvärde.

Det ekonomiska stödet till **barnfamiljer** steg med nästan 75 procent mellan mitten på 1980-talet och mitten på 1990-talet. Sedan har minskat barnafödande och olika regeländringar medfört att utgifterna sjönk tillbaka fram till 1997. Sedan dess har utgifterna åter ökat på grund av bland annat ökande födelsetal, utbyggnad av föräldraförsäkringen och höjd nivå på barnbidraget. Ökningen är dock långsammare än tidigare.

Utgifterna för ersättningar vid **sjukdom och handikapp** ökade mycket kraftigt under andra halvan av 1980-talet. Ökningen var 31 procent i fast pen-

ningvärde under denna period. Därefter vände utvecklingen och utgifterna sjönk kontinuerligt fram till 1997 då nästa period av snabb ökning inleddes⁴. Utgifterna steg sedan åter oavbrutet fram till 2003 då de planade ut markant. Utgifterna för detta område väntas ligga i stort sett stilla, i fasta priser, under 2004 och 2005.

Ett ökande antal ålderspensionärer och en successiv höjning av medelpensionen medför att utgifterna för **ersättning vid ålderdom** ökar kontinuerligt. Utgifterna har ökat med 74 procent mellan 1980 och 2003. Tabell 2.1 visar utgiftsutvecklingen både i löpande och fast penningvärde.

Tabell 2.1 Socialförsäkringens utgifter fördelade på huvudgrupp

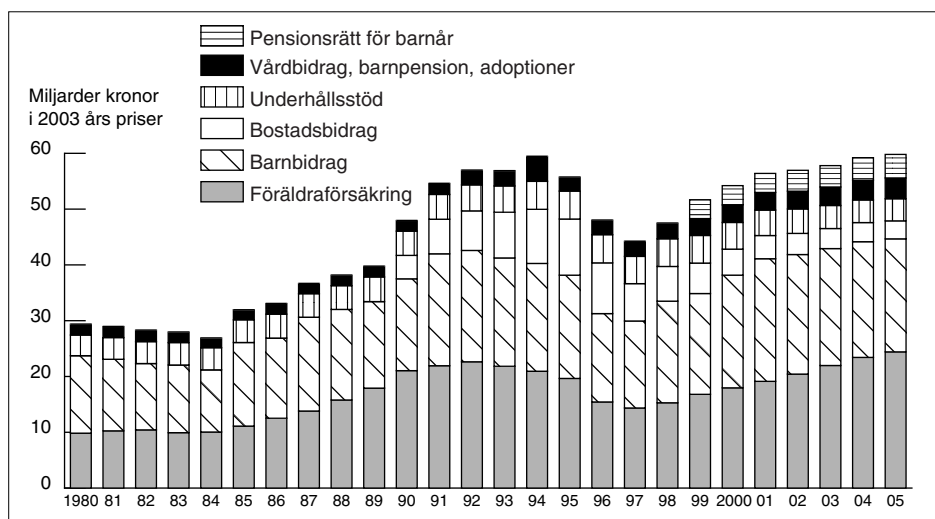
Milj. kronor	Summa	Fam/barn	Sjkd/hk	Ålder	Annan	Adm
Löpande priser						
1980	92 922	10 587	34 516	42 178	3 098	2 543
1985	155 824	17 685	58 084	72 504	4 122	3 429
1990	263 096	35 832	100 257	115 658	5 751	5 598
1995	314 075	51 096	86 877	155 198	14 686	6 218
2000	342 763	50 818	104 331	169 889	8 718	9 007
2001	362 916	54 167	114 875	174 563	9 887	9 424
2002	381 007	55 870	121 880	182 286	11 210	9 761
2003	414 485	57 797	132 255	204 064	9 804	10 565
2004 (prognos)	428 086	59 632	136 445	210 518	10 420	11 071
2005 (prognos)	438 776	61 307	139 766	215 758	10 520	11 425
2003 års prisnivå						
1980	258 416	29 442	95 989	117 297	8 616	7 072
1985	281 760	31 978	105 027	131 101	7 453	6 200
1990	352 103	47 954	134 175	154 786	7 697	7 492
1995	342 795	55 768	94 821	169 390	16 029	6 787
2000	365 640	54 210	111 294	181 228	9 300	9 608
2001	377 861	56 398	119 606	181 752	10 294	9 812
2002	388 410	56 955	124 248	185 827	11 428	9 951
2003	414 485	57 797	132 255	204 064	9 804	10 565
2004 (prognos)	425 110	59 217	135 497	209 055	10 347	10 994
2005 (prognos)	428 022	59 804	136 341	210 470	10 262	11 145

⁴ Att utgifterna för sjukdom och handikapp i diagram 2.2 och tabell 2.1 sjunker även mellan 1997 och 1998 beror på att utgifterna för läkemedel som ovan nämnts då flyttades från socialförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen.

Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Föräldraförsäkring och barnbidrag dominerar det ekonomiska stödet till barnfamiljer. Under 2003 utgjorde de sammanlagt 74 procent av utgifterna för stöd till barnfamiljer. Diagrammet nedan visar utgifternas utveckling i 2003 års penningvärde, fördelat på förmånslag.

Diagram 2.3 Ekonomisk trygghet vid familjer och barn

Prognos för 2004 och 2005.

Under åren 1995–1997 minskade försäkringsutgifterna för området barnfamiljer avsevärt på grund av sänkta ersättningsnivåer i föräldraförsäkringen, sänkta barnbidrag och samtidigt minskat födelsetal. Även utgifterna för bostadsbidrag sjönk markant under andra halvan av 1990-talet beroende på regeländringar samt stigande inkomster för hushållen.

En återgång till tidigare ersättningsnivåer gällande såväl föräldraförsäkring som barnbidrag har medfört att utgifterna åter ökar. Ökningen beror även på införandet av pensionsrätt för barnår, ökat antal föräldrapenningdagar och ökat barnafödande, men också på den statliga ålderspensionsavgiften som sedan 1999 inräknas i utgifterna. För området ekonomisk trygghet för familjer och barn uppgår de statliga ålderspensionsavgifterna 2003 till 6 miljarder kronor, inklusive pensionsrätt för barnår.

Tabell 2.2 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Milj. kronor	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004 prognos	2005 prognos
Föräldraförsäkring	15 727	18 004	15 305	16 702	18 225	19 986	21 425	22 809
tillkommer ålderspensionsavgift	.	.	1 539	1 670	1 817	1 984	2 160	2 220
antal ersatta dagar, milj. ¹⁾								
föräldrapenning	46,2	47	36	37	39	40	42	43
tillfällig föräldrapenning	7	6	5	6	6	6	6	6
havandeskapspenning	1,3	0,9	1	1	1	1	1	1
Barnbidrag	12 296	16 959	18 932	21 108	21 018	20 956	20 880	20 762
barn 0–15 år, 1000-tal	1 655	1 764	1 734	1 729	1 723	1 718	1 708	1 696
Bostadsbidrag till barnfamiljer och ungdomar	3 140	9 220	4 373	3 994	3 717	3 595	3 455	3 309
hushåll, 1000-tal	328 ²⁾	556 ²⁾	268	322	283	272	267	260
Vårdbidrag för funktionsh. barn	725	1 430	1 814	1 871	1 931	2 047	2 281	2 489
tillkommer ålderspensionsavgift	.	.	172	182	179	185	200	231
mottagare, 1000-tal i dec	15	22	29	30	31	34	38	42
Underhållsstöd	3 246	4 585	4 481	4 380	4 298	4 127	4 081	4 060
barn, 1000-tal i dec	277	325	333	334	327	317	312	311
Barnpension m.m.	698	898	941	951	977	1 045	1 055	1 059
inkomstgrundad barnpension	.	.	.	.	.	965	972	975
efterlevandestöd till barn	.	.	.	.	.	80	82	83
Barnpension, 1000-tal i dec								
ATP och folkpension		31	29	29	29	29	.	.
Inkomstgrundad pension	.	.	.	.	.	28	28	28
Efterlevandestöd till barn	.	.	.	.	.	6	7	6
Pensionsrätt för barnår	.	.	3 240	3 276	3 669	3 831	4 051	4 322
Adoptionskostnadsbidrag	.	.	21	33	39	41	44	46
Summa milj. kr	35 832	51 096	50 818	54 167	55 870	57 797	59 632	61 307

¹⁾ Räknat i hela dagar.

²⁾ Genomsnitt per månad, 1000-tal.

Föräldraförsäkringen är till för att möjliggöra för kvinnor och män att förena familj och arbete. Föräldraförsäkringen utgår från principen att barn har rätt till och behöver båda sina föräldrar.

Under första hälften av 1990-talet var föräldraförsäkringen den största utgiftsposten inom området ekonomiskt stöd till barnfamiljer. Försäkringskostnaderna ökade dels som en följd av att föräldrapenningperioden förlängdes från 360 dagar till 450 dagar 1989, dels att antalet födda barn låg på en hög nivå. Minskningen i utgifterna från och med mitten av 1990-talet var i sin tur en följd av att ersättningsnivån sänktes samtidigt som antalet födda minskade.

Föräldrapenning är den mest omfattande förmånen inom föräldraförsäkringen. Den utgjorde nästan 79 procent av utgiften och 86 procent av alla utbetalda dagar 2003. Den minsta av förmånerna är havandeskapspenning. Den utgjorde knappt två procent av utgiften liksom av utbetalda dagar. Tillfällig föräldrapenning avser ersättning för tillfällig vård av barn i olika situationer. Dess andel av samtliga föräldraförsäkringsdagar var 12 procent och av utgiften nästan 20 procent.

Av alla utbetalda dagar inom föräldraförsäkringen 2003 användes 80 procent av kvinnor och 20 procent av män. Av utgiften utbetalades 75 procent till kvinnor och 25 procent till män. Medelersättning per dag för kvinnor var 401 kronor jämfört med 541 kronor för män⁵.

Utgiften för föräldraförsäkringen antas fortsätta öka successivt under de kommande åren. Det beror dels på att föräldrapenningperioden förlängts med ytterligare 30 dagar för barn födda 2002 och senare, dels på att födelsetalen stiger sedan några år och dels att pappornas andel av uttagna dagar väntas fortsätta öka.

De allmänna **barnbidragen**, barnbidrag, flerbarnstillägg och förlängt barnbidrag, syftar till att minska skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn. Barnbidrag utbetalas till alla barnfamiljer. Flerbarnstillägg betalas ut från och med tredje barnet.

Barnbidraget har höjts flera gånger under 1990-talet. Senast höjdes det 2001 med 1 200 kronor till 11 400 kronor per barn och år.

Barnbidragen var under perioden 1996–2002 den största utgiftsposten inom stödet till barnfamiljer. Drygt 1,7 miljoner barn är berättigade till barnbidrag, inklusive förlängt barnbidrag. Sedan 2002 minskar utgifterna eftersom stora

---

⁵ Observera att havandeskapspenning, som endast kan utbetalas till kvinnor, ingår i dessa siffror. Då förmånen är betydligt mindre än övriga påverkas emellertid resultatet endast marginellt.

barnkullar fyller 16 år och de flesta av dem då inte längre är berättigade till bidraget.

Bostadsbidrag är ett behovsprövat bidrag vars storlek bestäms av familjens, bostadskostnadens och inkomstens storlek. Den vanligaste bostadsbidragsmottagaren är en ensamstående mamma. Sedan 1997 är bidraget preliminärt och bestäms i efterhand när inkomsttaxeringen för året är klar. Varje avstämning genererar hundratals miljoner kronor i åter- och tilläggsutbetalningar. Återbetalningsperioden kan sträckas över flera år.

Omfattande regeländringar 1997, vars syfte var att sänka försäkringsutgifterna, har avsevärt minskat såväl utgifterna som antalet hushåll som har bostadsbidrag. Med den nuvarande ekonomiska utvecklingen i samhället beräknas antalet bidragsberättigade hushåll fortsätta sjunka under kommande år. Minskningen bromsas dock upp något av att antalet födda barn ökar.

Vårdbidrag kan betalas till föräldrar med funktionshindrade barn eller ungdomar som är i behov av särskild tillsyn och vård. Från och med 2003 höjdes den övre åldersgränsen för möjligheten att få vårdbidrag från 16 till 19 år.

Vårdbidragets storlek följer prisutvecklingen via prisbasbeloppet. Antalet vårdbidrag har ökat under en lång följd av år. Mest ökar den lägsta nivån, en fjärdedels vårdbidrag. En stor del av ökningen beror på det ökade antalet barn med beteendestörningar, bland annat diagnoserna autism, DAMP och ADHD. En övervägande del av nybeviljade vårdbidrag på grund av dessa diagnoser gäller pojkar.

Under senare hälften av 1990-talet låg antalet nybeviljade vårdbidrag varje år på omkring 4 500. Sedan 1999 ligger antalet nybeviljade närmare 5 000 per år.

Uttrycker man antalet vårdbidrag som andel av samtliga barn upp till 16 år har andelen ökat från 1,2 procent 1995 till 1,7 procent 2003.

Syftet med **underhållsstöd** är att barn som inte bor med båda sina föräldrar ska garanteras en rimlig ekonomisk standard samtidigt som stödsystemet ska bidra till att båda föräldrarna tar ekonomiskt ansvar för sina barn. Underhållsstöd lämnas normalt för barn under 18 år och i vissa fall till och med 19 års ålder. Den förälder som bor tillsammans med barnet kan få underhållsstöd om den underhållsskyldige inte betalar eller om det fastställda underhållsbidraget är lägre än 1 173 kronor i månaden. Den underhållsskyldige föräldern ska helt eller delvis betala tillbaka det underhållsstöd som betalats till den andra föräldern.

För närvarande har föräldrar till 65–70 procent av alla barn med särlevande föräldrar valt att sköta underhållsfrågan via underhållsstödssystemet.

Utgifterna för underhållsstödet (bruttoutbetalningar innan inbetalning från bidragsskyldiga) har visat en tämligen jämn nivå under de senaste tio åren och beräknas göra så även under 2004–2005. Nettoutbetalningarna beräknas emellertid sjunka något då inbetalningarna från underhållsskyldiga förväntas stiga.

Barnpension utbetalas till barn om en eller båda föräldrarna har avlidit och om barnet, enligt huvudregeln, inte fyllt 18 år eller i vissa fall 20 år.

Antalet barnpensioner har minskat sedan mitten av 1990-talet men ökade något 2002.

År 2003 ändrades reglerna för barnpension som en anpassning till det nya pensionssystemet. Den nya barnpensionen är i sin helhet inkomstgrundad. År 2003 var antalet barnpensioner knappt 28 000. Antalet barnpensioner beräknas minska sakta efter 2004 men utgiften för barnpension beräknas ändå öka nominellt på grund av indexuppräknningar.

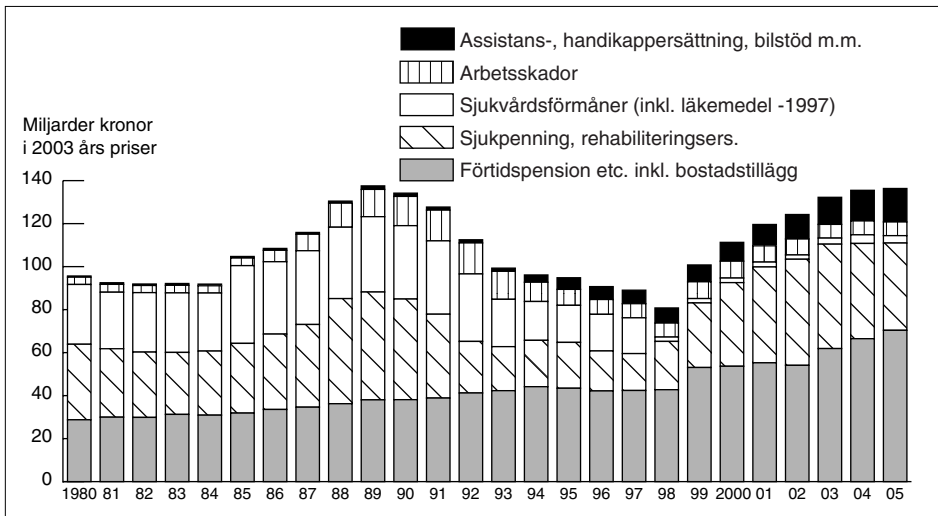
År 2003 infördes **efterlevandestöd till barn**. Detta grundskydd betalas ut till barn om en eller båda föräldrarna har avlidit och barnet saknar eller har låg barnpension. Efterlevandestöd har i vissa fall ersatt barnpension från folkpensioneringen och i vissa fall underhållsstöd. Antalet efterlevandestöd är drygt 6 000 varav 4 000 betalas ut till barn som helt saknar barnpension.

Det nya ålderspensionssystemet ger **pensionsrätt för barnår**. År 1999 infördes denna statliga ålderspensionsavgift som ska finansiera pensionsrätt för vård av barn i åldern 0–4 år. En reglering av den preliminära avgiften görs tre år senare varvid även ränta inräknas.

Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp

Efter en kraftig ökning i de sammanlagda försäkringsutgifterna för ersättningar vid sjukdom och handikapp under andra halvan av 1980-talet sjönk utgiftsnivån kraftigt mellan åren 1991 och 1998. Den främsta anledningen var att sjukpenningutgifterna minskade avsevärt liksom ersättningar från arbetskadeförsäkringen.

Diagram 2.4 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp

Prognos för 2004 och 2005.

Eftersom kostnadsansvaret för läkemedel övertogs av sjukvårdshuvudmännen 1998 sjönk utgifterna även detta år trots en vändning i sjukförsäkringsutgifterna. En halvering av sjuklöneperioden och en höjning i ersättningsnivån avseende sjuk- och rehabiliteringspenning innebar en utgiftsökning som sedan har fortsatt på grund av den höga sjukskrivningen. För förmånerna inom området sjukdom och handikapp var summan av statliga ålderspensionsavgifter nästan 14 miljarder kronor 2003.

Tabell 2.3 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp

Milj. kronor	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004 prognos	2005 prognos
Sjukförsäkring	34 974	19 534	36 458	42 810	48 395	48 552	44 613	41 610
sjukpenning	.	15 981	30 775	36 693	40 959	40 523	36 229	33 904
rehabiliteringsersättningar	.	3 521	2 887	2 671	2 836	3 181	3 600	3 993
närståendepenning	.	32	52	56	62	65	69	74
ålderspensionsavgift	.	.	2 744	3 390	4 538	4 783	4 716	3 639
antal sjukpenningdagar, milj. ¹⁾	.	48,6	77,0	88,6	94,7	90,4	79,0	72,6
antal rehabiliteringsdagar, milj. ¹⁾	.	5	3,6	3,9	4,2	4,8	5,5	6,2
Sjukvårdsförmåner	25 501	15 802	2 001	2 198	1 969	2 829	4 052	3 521
tandvård	.	.	1 462	1 515	1 604	2 607	3 773	3 219
ersättning till sjukv.huvudman	.	.	539	683	.	.	.	.
sjukvård, internationell	.	.	.	.	365	222	278	302
Sjuk-/aktivitetsersättning	27 293	37 502	47 744	50 167	49 917	58 527	63 457	68 493
förtidspensioner	27 293	37 502	39 005	40 966	44 658	.	.	.
aktivitetsersättning	.	.	.	.	.	249	556	728
sjukersättning	.	.	.	.	.	49 810	52 851	54 913
ålderspensionsavgift	.	.	8 739	9 201	5 259	8 467	10 050	12 852
mottagare, 1000-tal i dec								
förtidspensioner	367	420	438	457	489	.	.	.
aktivitetsersättning	.	.	.	.	.	5	7	9
sjukersättning	.	.	.	.	.	502	518	534
Sysselsättningsgaranti	.	.	2	5	10	14	15	15
Bostadstillägg till förtidspensionärer m.m.	1 193	2 297	2 564	2 912	3 148	3 370	3 471	3 645
mottagare, 1000-tal i dec	95	111	112	118	126	125	128	133
Handikappersättning	703	945	1 036	1 060	1 177	1 200	1 225	1 232
mottagare, 1000-tal i dec	50	54	58	59	61	61	61	61
Arbetskadeersättningar	10 164	6 793	5 742	5 757	5 882	5 984	6 057	6 126
ålderspensionsavgift	.	.	1 601	1 489	1 391	386	435	399
livräntor enl a-skadeförs, 1000-tal	152	185	159	155	150	148	144	140
Bilstöd	223	164	209	226	212	215	332	251
Assistansersättning	.	3 717	6 960	8 238	9 767	11 165	12 775	14 462
mottagare, 1000-tal i dec	.	6	9	10	11	11	12	13
Övrig ersättning	206	123	14	13	12	12	12	12
Summa milj. kr	100 257	86 877	104 331	114 875	121 880	132 255	136 445	139 766

¹⁾ Räknat i hela dagar.

Sjukpenning ersätter en del av inkomstbortfallet vid sjukdom. Sjukförsäringen har genomgått en rad förändringar under 1990-talet i syfte att motverka kraftiga ökningar av antal sjukfall och ersätta dagar. Ersättningsnivån har ändrats flera gånger, karensdag har införts för sjukpenning, sjuklöneperiod – då sjuklön betalas av arbetsgivaren – har införts och dess längd ändrats. Sedan den 1 juli 2003 är sjuklöneperioden 21 dagar. Från 1998 till och med juni 2003 var ersättningsnivån 80 procent av den bidragsgrundande inkomsten upp till en högsta inkomst om 7,5 gånger prisbasbeloppet. Från den 1 juli 2003 har ersättningsnivån sänkts till 77,6 procent.

Försäkringsutgifterna för sjukpenning har varierat kraftigt under de senaste decennierna. Sedan 1998 har antalet sjukskrivna ökat liksom kostnaderna för sjukskrivningen. Allt fler är sjukskrivna allt längre. Drygt 63 procent av alla sjukskrivna i december 2003 var kvinnor.

Sedan slutet av 2002 minskar antalet ersatta dagar jämfört med motsvarande månader ett år tidigare. Antalet sjukperioder längre än ett år fortsatte att öka fram till i december 2003, dock i avtagande takt. Sedan i januari 2004 minskar även dessa sjukfall i antal jämfört med samma månad ett år tidigare. Utgifterna ökar dock fortfarande något som en följd av stigande dagersättningar.

I **rehabiliteringsersättningar** ingår här rehabiliteringspenning och andra ersättningar som syftar till att främja arbetslivsinriktad rehabilitering av sjuka och skadade personer. Rehabiliteringspenning utgör två tredjedelar av den sammanlagda utgiften. Ersättningsens storlek beräknas som för sjukpenning. Ersättningsnivån är emellertid 80 procent av den bidragsgrundade inkomsten.

Utgiften för rehabiliteringspenning har ökat under flera år liksom antalet ersatta dagar. Under kommande år beräknas försäkringskostnaden för rehabiliteringsersättning fortsätta öka i relativt jämn takt.

Till sjukförsäringen räknas också **närståendepenning** som kan ges till den som avstår från förvärvsarbete för att vårda en närstående svårt sjuk person. Ersättningen ges i regel under högst 60 dagar.

Försäkringskostnaden ökar kontinuerligt liksom antalet personer som vårdar och antalet som vårdas. Det genomsnittliga antalet dagar per person som vårdas håller sig kring 12 dagar. Kvinnor vårdar nära anhörig i större utsträckning än vad män gör. År 2003 utbetalades ersättning till 9 550 personer.

De **sjukvårdsförmåner** som bekostas genom socialförsäringen har varierat genom åren. Nu omfattas förmånerna tandvård och sjukvård i internationella ärenden vilka från och med år 2004 utgör två separata anslagsposter.

Reglerna för tandvårdsförsäkringen innebär i korthet att alla vuxna ska ges ett ekonomiskt stöd för tandvård, samt att äldre och personer som har särskilda tandvårdsbehov ges ett bättre ekonomiskt stöd. Ersättningen för tandvård uppgick 2003 till 2 607 miljoner kronor. I juli 2002 ändrades reglerna i flera avseenden. Dessa ändringar beräknas öka kostnaderna också under kommande år.

Försäkrade i Sverige kan med stöd av Sveriges medlemskap i EU liksom EES-avtalet och vissa konventioner och andra avtal ha rätt till vårdförmåner utomlands. Utgiften för sjukvård i sådana internationella förhållanden uppgick till 222 miljoner kronor 2003. Utgiften beräknas öka markant under innevarande och nästa år.

Sjuk- respektive **aktivitetsersättning** ersatte från och med januari 2003 förmånerna **förtidspension** och **sjukbidrag**. Personer vars arbetsförmåga är varaktigt nedsatt på medicinsk grund med minst en fjärdedel har rätt till aktivitetsersättning om de är i åldrarna 19–29 år eller till sjukersättning om de är 30–64 år. Aktivitetsersättning kan även betalas ut till personer som på grund av sitt funktionshinder ännu inte har avslutat sin utbildning på grundskole- och gymnasienivå under den tid det tar att avsluta studierna.

Personer som när reglerna för sjukersättning och aktivitetsersättning trädde i kraft hade förtidspension eller sjukbidrag fick dessa förmåner omvandlade till sjukersättning. Sjukersättning kan utges med tidsbegränsning eller tillsvidare. Aktivitetsersättning är alltid tidsbegränsad och kan utges mellan ett och tre år i taget.

Sjuk- respektive aktivitetsersättning kan betalas ut dels som inkomstrelaterad ersättning dels som garantiersättning. Garantiersättning kan den få som inte haft några eller haft låga förvärvsinkomster innan arbetsförmågan blev nedsatt av medicinska skäl. Sjuk- och Aktivitetsersättningen kan ges som hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels ersättning.

Antalet förtidspensioner har ökat under flera år. Antalet personer med sjuk- eller aktivitetsersättning var 507 000 i december 2003, drygt 19 000 fler än antalet förtidspensionärer ett år tidigare. Ökningen berodde framförallt på att ett stort antal personer med lång sjukskrivningstid övergick i sjuk- eller aktivitetsersättning.

Kostnader för sysselsättning av vissa personer med sjuk- och aktivitetsersättning. För den som uppbär tre fjärdedels sjuk- eller aktivitetsersättning ska särskilda insatser göras för att han eller hon ska kunna få en anställning på den ordinarie arbetsmarknaden, eventuellt med hjälp av ett lönebidrag. Kost-

naderna för anställning med lönebidrag motsvarande den återstående arbetsförmågan betalas från den allmänna försäkringen.

Utnyttjandet av denna förmån har stadigt ökat. Under 2003 utbetalades 14,4 miljoner kronor vilket är en ökning med nästan 50 procent jämfört med 2002.

Bostadstillägg till personer med sjuk- eller aktivitetsersättning är ett inkomstprövat bidrag för att täcka merparten av en bostadskostnad, högst 91 procent av 4 500 kronor. Kostnaden för förmånen liksom antalet mottagare har ökat successivt under många år. År 2003 genomfördes omfattande ändringar i reglerna för bostadstillägg till pensionärer (BTP) som en konsekvens av ändrade regler för ålderspensionssystemet och den tidigare förtidspensioneringen.

Under 2003 ökade utgifterna eftersom antalet personer med sjuk- eller aktivitetsersättning ökade. De nya reglerna för 2003 ledde till en viss försämring för förmånstagarna. En del BTP-tagare med något högre inkomster fick lägre nettoinkomster med de nya reglerna.

Av de personer med sjuk- eller aktivitetsersättning som under 2003 hade BTP var 56 procent kvinnor. 87 procent av mottagarna är ensamstående.

Handikappersättning kan beviljas till personer som har nedsatt funktionsförmåga av funktionshinder som har uppstått före 65 års ålder. Handikappersättning är vanligare bland kvinnor än bland män. Allt efter hjälpbehovets eller merutgifternas storlek kan man få ersättning med olika andelar av prisbasbeloppet.

Utgifterna för handikappersättning ökade till och med 2002 något varje år liksom antalet personer med denna ersättning. Under 2003 utbetalades ersättning i genomsnitt till 61 000 personer. Till och med 2006 beräknas antalet handikappersättningar inte öka eftersom den nedre åldersgränsen för ersättningen 2003 höjdes från 16 till 19 år. Försäkringsutgifterna beräknas dock komma att stiga långsamt.

Arbetskadearsättningar ska ge ekonomisk trygghet vid inkomstbortfall på grund av bestående arbetsskada. Arbetskadearsättningarna omfattar flera förmåner, främst livräntor enligt arbetsskadeförsäkringen. Utgifterna för arbetskadearsättningar minskade under 1990-talet på grund av ändrade regler. Åren 2002–2003 genomfördes ett flertal regeländringar. En ändring i reglerna för statliga ålderspensionsavgifter medförde minskade utgifter för avgifterna år 2003. Övriga regeländringar beräknas medföra betydande utgiftsökningar på sikt.

Bilstöd till handikappade har till syfte att underlätta för funktionshindrade personer att förflytta sig på egen hand. Stödet är ett bidrag för köp och/eller anpassning av eget motorfordon. Bilstödet består av flera olika bidragsdelar och kan sökas på nytt vart sjunde år. Under 2003 utbetalades bilstöd för 215 miljoner kronor. Grundbidrag betalades ut till drygt 1 900 personer. År 2004 beräknas medelsbehovet uppgå till 332 miljoner kronor. Tillgängliga medel inklusive tilläggsanslag och anslagskredit uppgår emellertid endast till 225 miljoner kronor. Utbetalningar som inte ryms inom ramen för tillgängliga medel får med stöd av förordningen (1997:707) om ändring i förordningen (1988:890) vänta till nästkommande år.

Assistansersättning är en stadigt växande förmån. Ersättningen lämnas till personer med svåra funktionshinder – om detta har uppstått före 65 års ålder – som har behov av personlig assistans för sin dagliga livsföring. Antingen tillhandahåller kommunen hjälpen eller så får den funktionshindrade ekonomiskt stöd för att själv anlita assistans. Hemkommunen finansierar för varje person de 20 första assistanstimmarna per vecka.

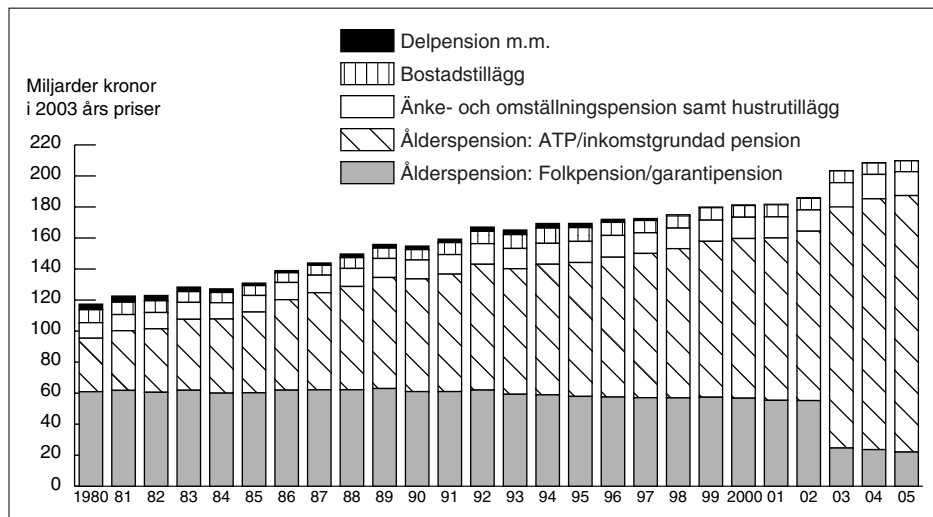
I december 2003 fick drygt 11 800 personer assistansersättning för i genomsnitt 96 timmar per vecka. Under 2003 uppgick de sammanlagda utgifterna till 11 165 miljoner kronor, av vilka kommunerna stod för 2 477 miljoner. Den beräknade kostnadsökningen de närmaste åren beror på att löner, antalet assistanstimmar per person samt antalet personer som beviljas assistansersättning alla beräknas fortsätta öka.

I **övrig ersättning** ingår bland annat trafiklivräntor, ersättningar från den frivilliga yrkesskadeförsäkringen, frivillig sjukpenningförsäkring och skadeståndslivräntor.

Ekonomisk trygghet vid ålderdom

Diagram 2.5 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

Prognos för 2004 och 2005.

Kostnaderna för ersättning vid ålderdom har i fast penningvärde ökat i jämn takt eftersom allt fler blir äldre och har allt högre pensioner. Den helt dominerande utgiftsposten är ålderspension. Inom ålderspension har den inkomstgrundade (och tidigare ATP-) delen ökat medan garantipensionen (och tidigare folkpensionsdelen) har minskat.

Från och med 2003 är det nya ålderspensionssystemet i drift fullt ut, även om utfasningen av de äldre reglerna kommer sträcka sig över flera decennier. Den nya ålderspensionen består av inkomstgrundad ålderspension och garantipension. År 2003 steg utgifterna för ålderspension kraftigt då garantipensionens konstruktion skiljer sig från folkpensionens och utgifterna därför till större del belastar den inkomstgrundade delen av ålderspensionssystemet. Pensionsutgifterna beräknas fortsätta öka även kommande år, bland annat på grund av utvecklingen av priser och reallöner samt nya ålderspensionärs intjänade pensionsrätt.

Utgifterna för efterlevandepension ökade 2003 i samband med att inkomstprövningen för änkepension togs bort och vissa anpassningar gjordes till det nya ålderspensionssystemet.

Delpensionsförsäkringen är under avveckling och kommer från och med 2005 inte längre betalas ut.

Tabell 2.4 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

Milj. kronor	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004 prognos	2005 prognos
Ålderspension	100 201	132 352	149 680	153 680	161 229	180 046	186 555	192 056
ATP/inkomstgrundad pension	54 270	79 070	96 481	100 509	107 080	155 421	162 785	169 483
folkpens/garantipension	45 931	53 282	53 199	53 171	54 149	24 625	23 733	22 573
mottagare, 1000-tal i dec								
ATP/tilläggs pensioner	1 165	1 289	1 378	1 397	1 417	1 441	1 469	1 498
folkpension/garantip.	1 554	1 584	1 602	1 590	1 589	889	868	843
Änkepension	8 712	11 924	12 575	12 758	13 138	15 170	15 306	15 222
ATP/inkomstgrundad änkepension	7 196	10 484	12 326	12 534	12 935	14 318	14 475	14 463
folkpens/garantipension	1 516	1 440	249	224	203	852	831	759
Mottagare, 1000-tal i dec								
ATP/inkomstgr. änkep.	362	389	390	386	382	377	372	367
folkpension/garantip.	60	52	13	11	11	40	36	33
Omställningspension	56	311	290	298	306	442	521	554
ATP/inkomstgrundad omställningspension	20	118	107	112	117	293	349	377
folkpens/garantipension	36	193	183	186	189	149	172	177
Mottagare, 1000-tal i dec								
ATP/inkomstgr. omst.p.	2	5	5	5	4	5	6	6
folkpension/garantip.	2	5	5	5	5	5	6	6
Bostadstillägg till ålderspension m.m.	4 971	8 142	7 055	7 495	7 366	7 607	7 384	7 201
mottagare, 1000-tal i dec	453	445	346	338	329	319	306	297
Äldreförsörjningsstöd	.	.	.	.	.	634	654	669
mottagare, 1000-tal i dec	.	.	.	.	.	11	13	13
Delpension	1 654	2 370	200	244	161	85	25	0
ålderspensionsavgift	.	.	11	16	21	19	12	-4
mottagare, 1000-tal i dec	38	38	13	10	6	3	0	0
Övriga pensioner	64	99	78	72	65	61	61	60
Summa milj. kr	115 658	155 198	169 889	174 563	182 286	204 064	210 518	215 758

Pensionssystemet har genomgått stora förändringar. *Ålderspensionen* har tidigare i huvudsak bestått av folkpension och allmän tilläggspension (ATP). År 2001 utbetalades för första gången ny tilläggspension, inkomstpension och premiepension – gemensamt kallade inkomstgrundad pension – för ålderspensionärer födda 1938 eller senare.

I januari 2003 togs ATP, folkpension och pensionstillskott bort. ATP och folkpension ersattes då i huvudsak av den nya tilläggspensionen även för pensionärer som är födda före 1938. Även garantipension, som är ett grundskydd, infördes 2003. Garantipensionen ersätter folkpension i vissa fall, pensionstillskott samt det särskilda grundavdraget i skattesystemet. De ålderspensionsförmåner som finns från och med 2003 är således inkomstpension, premiepension, tilläggspension och garantipension. Dessutom finns det särskilda pensionstillägget och några andra tilläggförmåner fortfarande kvar.

Utbetalningarna av ålderspension steg kraftigt 2003 till följd av de nya reglerna. Många pensionärer fick samtidigt en ökad inkomstskatt, varför nettoutbetalningarna endast ökade marginellt.

På längre sikt ökar utgifterna för inkomstgrundad pension samtidigt som utgifterna för garantipension minskar. Det nya pensionssystemet är mer följ-samt till samhällsekonomin och demografän än det gamla pensionssystemet. Kostnadsutvecklingen på längre sikt påverkas därför av pris- och reallöneutveckling, förändringar i räntenivåer och aktiekurser och många andra faktorer som hör till den samhällsekonomiska utvecklingen.

I januari 2003 ändrades reglerna för gruppen efterlevandepensioner i flera avseenden. En anpassning till reglerna för det nya pensionssystemet har medfört att garantipension i vissa fall ersätter folkpension och det särskilda grundavdraget i skattesystemet. Den särskilda efterlevandepensionen har börjat avvecklas.

Antalet kvinnor som har *änkepension* minskar eftersom förmånen är under avveckling. Den nya inkomstgrundade änkepensionen motsvarar i huvudsak den tidigare ATP-pensionen. De flesta änkepensionärer under 65 år får dessutom ett tillägg som motsvarar den tidigare folkpensionen. Den tidigare inkomstprövningen har därvid tagits bort. En änka under 65 år som saknar inkomstgrundad änkepension eller har låg sådan kan under vissa förutsättningar få garantipension som tillägg till änkepension.

Utgifterna för änkepension till änkor under 65 år ökade kraftigt 2003, dels på grund av den slopade inkomstprövningen, dels på grund av att garantipension-

en även kompenserar för att det särskilda grundavdraget i skattesystemet tagits bort.

Omställningspension betalas ut till efterlevande maka eller make. Ersättningstiden varierade under 1990-talet för olika grupper av mottagare. År 2003 förlängdes ersättningstiden för omställningspension från sex till tio månader. En efterlevande förälder som har barn under 12 år får därefter förlängd omställningspension tills det yngsta barnet fyllt 12 år. Från och med 2003 får också en efterlevande förälder som har barn mellan 13 och 18 år förlängd omställningspension under ett år.

Bostadstillägg till ålderspensionärer är ett inkomstprövat bidrag. Behovet av bostadstillägg har successivt minskat i takt med att ålderspensionernas storlek har ökat. Kvinnor är med sina i genomsnitt lägre pensioner mera beroende av bostadstillägg än män. Utgiftsutvecklingen har varit ojämn beroende på så gott som årliga förändringar i reglerna.

Även 2003 skedde omfattande förändringar som en konsekvens av det nya pensionssystem. För pensionärerna innebär det en liten förbättring. Regelförändringarna i kombination med högre registrerade bostadskostnader ledde till en utgiftsökning. Särskilt de förändrade reglerna för inkomst av kapital och förmögenhet har haft stor inverkan på kostnaden. Tidigare användes en schablonmetod på 5 procent av förmögenheten för inkomst av kapital. Nu används i stället den faktiska inkomsten på kapital. Regelförändringar medför även att vissa inkomster numer bara tas upp till 80 procent av värdet, t.ex. tjänstepension, arbets- och yrkesskadelivränta och lön. Tidigare togs dessa inkomster upp till hela värdet.

År 2004 beräknas utgiften minska något.

I januari 2003 infördes förmånen **äldreförsörjningsstöd**. Detta är avsett för personer över 64 år som inte får sina grundläggande försörjningsbehov tillgodosedda genom andra förmåner inom det allmänna pensionssystemet. Det kan vara personer som har mycket låg pension eller ingen alls på grund av att de vistats för få år i Sverige. Under 2003 betalades 634 miljoner kronor ut i äldreförsörjningsstöd. Nivån beräknas stiga under kommande år.

Delpension kunde tidigare beviljas till personer mellan 61 och 64 år. Delpensioneringen är under avveckling. Den sista delpensionsförmånen övergår i ålderspension 2004.

Övriga pensioner är frivillig pension och sjömanspension.

Annan utbetalning

Tabell 2.5 Utbetalningar som administreras av försäkringskassorna och Riksförsäkringsverket

<i>Milj. kronor</i>	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004 <i>prognos</i>	2005 <i>prognos</i>
Aktivitetsstöd	3 690	11 200	8 511	9 759	11 093	9 684	10 300	10 400
KAS	255	2 600	.	.	.	.	.	.
Dagpenning TFPL m.fl.	321	88	12	7	5	5	5	5
Familjebidrag till TFPL	.	192	87	73	72	78	78	78
Övrigt	1 485	606	108	48	40	37	37	37
Summa milj. kr	5 751	14 686	8 718	9 887	11 210	9 804	10 420	10 520

Aktivitetsstöd med flera arbetsmarknadsåtgärder dominerar utbetalningarna inom denna grupp. Aktivitetsstöd ges till den som deltar i arbetsmarknadspolitiskt program, till exempel arbetsmarknadsutbildning och arbetslivs- inriktad rehabilitering. Kontant arbetsmarknadsstöd (KAS) ersattes 1998 av ny arbetslöshetsförsäkring som utbetalas av Arbetsmarknadsstyrelsen. I annan utbetalning ingår också ersättningar till totalförsvarspliktiga. I *övrig* annan utbetalning ingår småföretagsförsäkring, semesterlöneförsäkring samt smittbärarersättning.

Administration

Tabell 2.6 Utgifter för socialförsäkringens administration

<i>Milj. kronor</i>	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004 <i>prognos</i>	2005 <i>prognos</i>
Försäkringskassan	4 581	5 081	6 341	6 294	6 580	6 914	7 370	7 477
Riksförsäkringsverket	742	741	1 285	1 479	1 304	1 792	1 802	1 948
AP-fonden	275	396	746	1 209	1 351	1 574	1 621	1 680
PPM	.	.	635	442	526	285	277	320
Summa milj. kr	5 598	6 218	9 007	9 424	9 761	10 565	11 071	11 425
Administrationens andel av försäkringsutgifterna, %	2,1	2,0	2,6	2,6	2,6	2,5	2,6	2,6

Försäkringskassornas och Riksförsäkringsverkets verksamhet finansieras dels med avgifter, dels med anslag över statsbudgeten. Från och med 1998 tillkommer även administrationsutgifter för den nya Premi pensionsmyndigheten (PPM).

AP-fondernas kostnader har stigit snabbt sedan 2000, bland annat som en följd av nya möjligheter till placeringar vilka medfört en mer omfattande portföljadministration. Att Riksförsäkringsverkets utgifter stigit betydligt beror till stor del på införandet av det nya pensionssystemet.

År 2003 var administrationens andel av försäkringskostnaderna 2,5 procent, en andel som varit relativt konstant sedan 2000.

3 Socialförsäkringens finansiering

Sammanfattande beskrivning

Socialförsäkringarna finansieras främst genom socialavgifter från arbetsgivare och egenföretagare, allmän pensionsavgift, statliga ålderspensionsavgifter som är en del av socialavgifterna, skatter⁶ samt fondavkastning.

Vissa försäkringsförmåner finansieras helt med statliga medel som till exempel barnbidrag, bostadsbidrag och vissa andra bidrag till barnfamiljer. Dessutom vissa ersättningar till funktionshindrade och bostadstillägg till pensionärer/personer med sjuk- eller aktivitetsersättning. Underhållsstöd betalas av skattemedel till den del utgifterna inte täcks genom inbetalningar från de underhållsskyldiga. Assistansersättning finansieras till en del av kommunerna.

Fem försäkringsgrenar finansieras helt eller delvis genom generella socialavgifter. Dessa är föräldraförsäkring, sjukförsäkring, arbetsskadeförsäkring, ålderspension samt efterlevandepension. Hur stor andel som ska täckas av avgifter varierar mellan försäkringsgrenar samt över tiden.

Den finansiella kopplingen mellan inlutna avgifter och de förmåner de ska finansiera är förhållandevis svag. Med undantag för ålderspensionsavgifterna förs inte övriga avgifter till någon fond utan till statbudgeten, varifrån socialförsäkringsförmånerna betalas ut. Då avgifterna enligt lag ska finansiera vissa förmåner redovisas emellertid respektive avgifter och förmåner i detta avsnitt samlat som i ett finansiellt mer autonomt system.

Det finns ett antal mindre försäkringar som Riksförsäkringsverket och försäkringskassorna administrerar som finansieras med premier eller liknande och/eller avkastning från fonder. Dit hör till exempel frivillig pension, frivillig sjukpenningförsäkring, trafiklivräntor, frivillig yrkesskadeförsäkring, småföretagsförsäkringar och sjömanspensioner.

---

⁶ I denna rapport benämns den del av socialförsäkringsförmånerna som varken finansieras med socialavgifter eller via AP-fonderna som ”skattefinansierad”. Statens inkomster består förvisso även av bland annat avgifter och räntor. Att säga att denna del av socialförsäkringen finansieras över statsbudgeten vore emellertid missvisande då detta även gäller de avgiftsfinansierade förmånerna, förutom ålderspension.

Tabell 3.1 Socialförsäkringens inkomster och utgifter 2003

Milj. kronor	Inkomster				Utgifter			Över-/underskott
	Avgifter	Statliga medel enl. lag	Övrigt	S:a	Utbetalningar	Administration	S:a	
Föräldraförsäkring ¹⁾	22 143	168	–	22 311	21 551	896	22 447	–136
Barnbidrag	–	21 057	–	21 057	20 956	101	21 057	–
Bostadsbidrag till barnfamiljer m.fl.	–	3 960	–	3 960	3 595	365	3 960	–
Vårdbidrag för funktionshindrade barn	–	2 380	–	2 380	2 232	148	2 380	–
Underhållsstöd	–	2 551	1 979	4 530	4 127	403	4 530	–
Pensionsrätt för barnår	–	3 831	–	3 831	3 831	..	3 831	–
Sjukförsäkring ²⁾	108 278	2 958	–	111 236	107 512	3 724	111 236	9 695 ⁵⁾
Sjukvårdsförmåner	–	3 058	–	3 058	2 829	230	3 058	–
Handikappersättning	–	1 287	–	1 287	1 200	87	1 287	–
Aktivitetstöd	9 684	183	–	9 867	9 684	183	9 867	–
Arbetskadador	7 665	196	–	7 861	6 371	394	6 765	1 096
Bilstöd	–	252	–	252	215	37	252	–
Assistansersättning	–	8 808	2 477	11 285	11 165	120	11 285	–
Ålderspension								
Via AP-fonden	165 107	–	82 058	247 165	155 410	2 359	157 769	89 396
Via statsbudgeten ³⁾	12 515	12 240	–	24 756	24 625	130	24 756	–
Premiep.systemet	20 267	–	–	20 267	11	285	296	..
Efterlevandepensioner	17 115	1 081	–	18 196	16 656	74	16 730	1 498
Bostadstillägg, BTP	–	11 381	–	11 381	10 977	403	11 381	–
Äldreförsörjningsstöd	–	642	–	642	634	8	642	–
Delpension	–	106	–	106	104	2	106	0
Övrig ersättning	41	163	61	266	216	35	251	–
Ej fördelad administration ⁴⁾	–	580	–	580	–	580	580	–
Summa 2003	362 815	76 902	86 575	526 292	403 919	10 565	414 485	..

¹⁾ Här ingår inte havandeskapspenningen vilken ska finansieras med sjukförsäkringsavgiften.

²⁾ Inklusive sjuk- och aktivitetserättning, havandeskapspenning samt närståendepenning.

³⁾ Inklusive Försäkringskassornas administrationskostnader

⁴⁾ Främst försäkringskassornas utgift för förändring av pensionseskuld.

⁵⁾ Skillnaden mellan influten sjukförsäkringsavgift och de utgifter som denna enligt lag ska finansiera.

Inkomsterna av socialavgifter, statliga ålderspensionsavgifter och allmän pensionsavgift uppgick 2003 till 363 miljarder kronor. När även räntor och kursändringar med mera räknas in blir summan 445 miljarder. Tillskottet av statliga medel uppgick till 77 miljarder kronor.

Den andel som enligt reglerna finansieras med skatter var knappt 20 procent av utgifterna. Ersättningar från kommuner, underhållsskyldiga och liknande motsvarade drygt en procent. En positiv börsutveckling under 2003 medförde att kursskillnader och räntor med mera från AP-fonden resulterade i ett plus på 82 miljarder kronor. Det innebär sammantaget att inkomsterna översteg utgifterna med drygt 110 miljarder kronor.

Av de försäkringsgrenar som finansieras med avgifter gav arbetsskadeförsäkringen och efterlevandepensionerna under 2003 ett överskott på sammanlagt 2,6 miljarder kronor.

Arbetsskadeförsäkringen visar sedan flera år ett överskott som successivt har återställt tidigare års underskott. Under 2003 blev överskottet 1,1 miljarder kronor.

Utgifterna inom sjukförsäkringen har flera år överstigit avgiftsintäkterna. En höjning av avgiftssatsen 2003 ledde till att utgifterna nu överskrider den avgiftsfinansierade delen av försäkringen med nästan 10 miljarder kronor.

Eftersom inkomsterna i premiepensionssystemet – drygt 20 miljarder – är reserveringar, är det inte meningsfullt att ange hur stor del av de totala utgifterna inom ålderspensioneringen täcktes av avgiftsinkomster.

Avgifter

Tabell 3.2 Avgifter, lagstadgad andel av avgiftsunderlaget

Försäkringsgren	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Socialavgifter, % av avgiftsunderlaget ¹⁾							
Föräldraförsäkring	–	–	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2
Sjukförsäkring	10,1	6,23	8,5	8,8	8,8	11,08	11,08
Arbetskadeförs	0,9	1,38	1,38	1,38	1,38	0,68	0,68
Folkpension	7,45	5,86	–	–	–	–	–
Ålderspension (ATP –1998)	13	13	10,21	10,21	10,21	10,21	10,21
Efterlevandepension	–	–	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Delpension	0,5	0,2	–	–	–	–	–
Summa	31,95	26,67	23,99	24,29	24,29	25,87	25,87
Allmänna egenavgifter, % av avgiftsunderlaget							
Sjukförsäkring	.	2,95	–	–	–	–	–
Pension	.	1	7	7	7	7	7
Summa	.	3,95	7	7	7	7	7

¹⁾ Arbetsgivaravgifter, för egenföretagaravgifter gäller delvis andra procentsatser.

Ovanstående tabell är en sammanställning över avgifternas lagstadgade andel av avgiftsunderlaget. Utöver de avgifter rörande socialförsäkring som finns i tabellen finns också en arbetsmarknadsavgift och en allmän löneavgift. Om man inkluderar dessa blir summan 33,55 procent av underlaget 2003.

Avgiftsunderlaget utgörs för socialavgifterna av lönesumman för anställda och förvärvsinkomster för egna företagare och betalas av arbetsgivaren respektive egenföretagaren. Den allmänna egenavgiften betalas in av de förvärvsarbetande. Den grundas på förvärvsinkomsten och på inkomster som sjukpenning, föräldrapenning, arbetslöshetsförsäkring med mera.

Åren 1999–2001 skedde flera avgiftsförändringar. År 1999 togs folk- och delpensionsavgifterna bort och avgifter för föräldraförsäkring och efterlevandepension infördes. Avgiften för sjukförsäkring respektive ålderspension har förändrats. Sänkningar och höjningar i avgifterna har samtidigt kompensats av höjningar och sänkningar i den allmänna löneavgiften.

År 2003 ägde ytterligare förändringar rum. Sjukförsäkringsavgiften höjdes och arbetskadeförsäkringsavgiften sänktes. Även arbetsmarknadsavgiften och den allmänna löneavgiften justerades. År 2004 har inga avgiftssatser för socialavgift-

erna ändrats (däremot har den allmänna löneavgiften sänkts något) och den sammanlagda procentsatsen för socialavgifterna är oförändrad mellan 2002 och 2004.

Utvecklingen kommenteras ytterligare i anslutning till tabellerna 3.3–3.9.

Föräldraförsäkring

Tabell 3.3 Föräldraförsäkringens inkomster och utgifter

<i>Miljoner kronor</i>	2001	2002	2003	2004 <i>prognos</i>	2005 <i>prognos</i>
Inkomster:					
Föräldraförsäkringsavgift	20 849	21 634	22 143	22 969	23 906
Statliga medel	168	131	168	170	176
Summa inkomster	21 017	21 765	22 311	23 139	24 082
Utgifter:					
Föräldrapenning	12 761	14 105	15 690	17 070	18 266
Tillfällig föräldrapenning	3 605	3 745	3 915	3 945	4 110
Statliga ålderspensionsavgifter	1 636	1 780	1 946	2 118	2 178
Administration	802	799	896	904	935
Summa utgifter	18 804	20 429	22 447	24 037	25 489
därav avgiftsfinansierad	18 636	20 298	22 279	23 867	25 313
Överskott/underskott under året	2 213	1 336	-136	-898	-1 407
Avgiftstäckning	112 %	107 %	99 %	96 %	94 %

Föräldraförsäkringsavgiften finansierar föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning samt största delen av administrationen av dessa. Avgiften finansierar också de ålderspensionsavgifter som inbetalas till pensionssystemet och som beräknas täcka intjänad pensionsrätt för dessa förmåner. Försäkringsavgiften täckte 2003 i stort sett utgifterna men 2004 beräknas utgifterna överstiga avgiftsintäkterna med omkring 900 miljoner kronor.

Sjukförsäkring

Tabell 3.4 Sjukförsäkringens inkomster och utgifter

	2001	2002	2003	2004 prognos	2005 prognos
Inkomster:					
Sjukförsäkringsavgift	82 546	86 020	108 278	114 157	118 825
Behov av statliga medel	13 809	15 920	2 958	–1 866	–4 350
Statliga medel enligt lag ¹⁾	7 563	6 485	12 652	13 784	15 100
Summa inkomster	96 355	101 940	111 236	112 291	114 475
Utgifter:					
Sjukpenning och rehabilitering	39 364	43 795	43 704	39 829	37 897
Förtidspension/sjuk- och aktivitetsersättning	40 966	44 658	50 060	53 407	55 642
Havandeskapspenning	336	375	381	410	433
Närståendepenning	56	62	65	69	74
Sysselsättningsgaranti	5	10	14	15	15
Statliga ålderspensionsavgifter	12 624	9 834	13 288	14 808	16 533
Administration	3 004	3 206	3 724	3 754	3 881
Summa utgifter	96 355	101 940	111 236	112 291	114 475
Summa avgiftsfinansierat enligt regler	88 792	95 455	98 583	98 507	99 375
Överskott ²⁾	–	–	9 695	15 650	19 450
Avgiftstäckning	93 %	90 %	110 %	116 %	120 %

¹⁾ Ej avgiftsfinansierade utgifter.

²⁾ Inga egentliga underskott kan uppstå då lagen inte föreskriver att avgiften ska täcka hela utgiften.

Sjukförsäkringsavgiften finansierade till och med 2002 sjukpenning, rehabiliteringsersättning, närståendepenning, havandeskapspenning, förtidspensioner från ATP och förtidspensioner från folkpensioneringen för dem som haft ATP samt större delen av administrationskostnaderna för dessa förmåner. Utgiften för sysselsättningsgaranti finansieras med skattemedel. I januari 2003 ersattes förtidspension av sjuk- och aktivitetsersättning. Inkomstgrundade ersättningar finansieras från avgiften medan garantiersättningar finansieras med skattemedel. Avgiften finansierar även statliga ålderspensionsavgifter för ovanstående förmåner.

Det finns ingen regel om att sjukförsäkringsavgiften ska finansiera dessa förmåner i sin helhet varför inga egentliga underskott kan uppstå. Höjd sjuk-

försäkringsavgift från och med 2003 medför att avgiftsinkomsterna väntas överskrida de avgiftsfinansierade utgifterna med 15 till 20 miljarder kronor per år.

Arbetskadeförsäkring

Tabell 3.5 Arbetskadeförsäkringens inkomster och utgifter

<i>Miljoner kronor</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004 prognos</i>	<i>2005 prognos</i>
Inkomster:					
Arbetskadeförsäkringsavgift	13 077	13 620	7 665	7 311	7 389
Statliga medel	224	195	196	192	192
Summa inkomster	13 301	13 815	7 861	7 503	7 581
Utgifter:					
Ersättningar till försäkrade	5 757	5 882	5 984	6 057	6 126
Statlig ålderspensionsavgift	1 489	1 391	386	435	399
Administration	376	369	394	398	411
Summa utgifter	7 622	7 642	6 765	6 891	6 935
därav avgiftsfinansierat	7 398	7 447	6 569	6 698	6 743
Överskott under året	5 679	6 173	1 096	613	646
Avgiftstäckning	177 %	183 %	117 %	109 %	110 %

Arbetskadeförsäkringsavgiften finansierar ersättningar enligt lagen om arbetskadeförsäkring och motsvarande äldre förmåner samt större delen av deras administration. Dessutom finansierar avgiften statliga ålderspensionsavgifter för utbetalade arbetskadelivräntor med mera.

Arbetskadeförsäkringen redovisade tidigare kraftiga underskott. Flera kostnadsreducerande regeländringar som begränsat försäkringens omfattning har medfört att försäkringen numera visar årliga överskott. Överskottet har använts till att betala tillbaka den tidigare skulden och under 2000 blev skulden helt betald. Under 2002 blev överskottet drygt sex miljarder kronor. Den sänkta arbetskadeförsäkringsavgiften reducerar överskottet sedan 2003.

Ålderspension från AP-fonden

Tabell 3.6 AP-fondens inkomster och utgifter

Miljoner kronor	2001	2002	2003	2004 prognos	2005 prognos
Inkomster:					
Ålderspensionsavgift till AP-fonden	156 811	160 553	165 107	171 500	177 902
därav socialavgift	68 902	72 062	72 423	75 040	78 282
allmän pensionsavgift	65 156	67 895	69 957	72 287	74 757
statlig ålderspensionsavgift	21 210	19 967	21 817	23 739	25 592
reglering av avgifter	1 543	629	910	434	-729
Kurskillnader och räntor m.m.	-25 036	-84 542	82 058	74 376	68 264
Summa inkomster "netto" för AP-fonden	131 775	76 011	247 165	245 876	246 166
Utgifter:					
Pensionsutbetalningar från AP-fonden	143 564	151 562	155 410	162 722	169 321
därav tilläggspension	1 108	1 700	154 103	159 258	163 013
inkomstpension	89	236	1 307	3 464	6 308
ATP och tillhörande folkpension	142 367	149 626	–	–	–
Överfört till statsbudget ¹⁾	155 000	–	–	–	–
AP-fondens administration och kostnadsersätt.	1 943	2 081	2 359	2 525	2 607
Summa utgifter	300 507	153 643	157 769	165 247	171 928
Överskott/underskott under året	-168 732	-77 632	89 396	80 629	74 238
Avgiftstäckning	108 %	104 %	105 %	104 %	103 %
Fondbehållning 31 december	565 172	487 540	576 936	657 566	731 804

¹⁾ Under 2001 överfördes 155 miljarder kronor till statsbudgeten. Denna reglering mellan AP-fonden och statsbudgeten berodde på statens ökade utgifter i samband med införandet av det nya pensionssystemet. Vid beräkning av avgiftstäckning har detta belopp exkluderats.

Det nya ålderspensionssystemet är fristående från förtidspension och efterlevandepension.

Ålderspensionsavgiften förs till största delen till AP-fonden. Delar av avgiften förs även till premiepensionssystemet respektive statsbudgeten. Från AP-fonden finansierades till och med 2002 ålderspension från ATP och ålderspension från folkpension för dem som haft ATP. Från och med 2001 finansieras också de nya förmånerna inkomstpension och tilläggspension från fonden.

AP-fondens inkomster består av socialavgift, allmän pensionsavgift samt avkastning på placerade medel. Fonden tillförs också statliga ålderspensionsavgifter från olika anslag i statsbudgeten.

Vid redovisning av fondbehållningen används marknadsvärdet. Fondbehållningen minskade med 168,7 miljarder kronor under 2001 beroende främst på att 155 miljarder kronor överfördes till statsbudgeten men även den negativa börsutvecklingen bidrog till minskningen. Under 2002 var fondens underskott 77,6 miljarder kronor, framför allt beroende på kursutvecklingen. En positiv kursutveckling 2003 ledde tillsammans med avgifter som översteg utgifterna med 7,5 miljarder till ett överskott på nästan 90 miljarder. Nuvarande fördelning av avgifterna beräknas täcka utgifterna under kommande år.

Ålderspension, premiepension

Tabell 3.7 Premiepensionens inkomster och utgifter

<i>Miljoner kronor</i>	2001	2002	2003	2004 <i>prognos</i>	2005 <i>prognos</i>
Inkomster:					
Ålderspensionsavgift till premiepensionssystemet	18 314	20 445	20 267	21 020	23 835
Utgifter:					
Utbetalda premiepensioner	0	1	11	63	162
Reservationer	17 872	19 918	19 971	20 680	23 353
Administration	442	526	285	277	320
Summa utgifter	18 314	20 445	20 267	21 020	23 835

En del av ålderspensionsavgiften förs till premiepensionssystemet som administreras av Premiepensionsmyndigheten. Till premiepensionssystemet är också sjunde AP-fonden knuten. Eftersom systemet är nytt är utbetalningarna än så länge små. Inkomsterna är betydligt högre. Det finns dock inget egentligt överskott då avgifterna fonderas/reserveras för framtida utbetalningar.

Ålderspensionsutbetalningar från statsbudgeten

Tabell 3.8 Statsbudgetens inkomster och utgifter för ålderspension

<i>Miljoner kronor</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004 prognos</i>	<i>2005 prognos</i>
Inkomster:					
Ålderspensionsavgift till statsbudgeten	10 803	11 898	12 515	13 158	13 137
Statliga medel	0	0	12 241	10 725	9 590
Summa inkomster	10 803	11 898	24 756	23 883	22 727
Utgifter:					
Garantipension	–	–	24 607	23 714	22 554
Övrig folkpension med tilläggsförmåner	10 115	9 665	18	19	19
Administration ¹⁾	100	100	130	150	154
Summa utgifter	10 215	9 765	24 756	23 883	22 727
Överskott/underskott under året	588	2 133	–	–	–
”Avgiftstäckning”	106 %	122 %	51 %	55 %	58 %

¹⁾ Inklusive Försäkringskassorna.

Från statsbudgeten finansierades fram till och med 2002 folkpension till pensionärer utan ATP samt pensionstillskott samt några andra tilläggsförmåner. I januari 2003 togs folkpension och ATP bort och ersattes av tilläggs pension och garantipension. Garantipensionen finansieras över statsbudgeten.

Ålderspensionsavgift över inkomsttaket förs till statsbudgeten. Det är inte i lag avgjort vad denna avgift ska finansiera. Denna del av ålderspensionsavgiften beräknas emellertid sedan 2003 motsvara drygt 50 procent av utgifterna för garantipension med mera, det vill säga den del av ålderspensionssystemet som finansieras över statsbudgeten.

Efterlevandepension

Tabell 3.9 Efterlevandepensionernas inkomster och utgifter

<i>Miljoner kronor</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004 prognos</i>	<i>2005 prognos</i>
Inkomster:					
Efterlevandepensionsavgift	16 109	16 743	17 115	17 747	18 470
Statliga medel	13	26	1 081	1 086	1 019
Summa inkomster	16 122	16 769	18 196	18 833	19 489
Utgifter:					
Efterlevandepensioner	14 007	14 421	16 656	16 882	16 835
Administration	58	70	74	68	70
Summa utgifter	14 065	14 491	16 730	16 950	16 905
därav avgiftsfinansierat	14 052	14 465	15 617	15 833	15 855
Överskott under året	2 057	2 278	1 498	1 914	2 615
Avgiftstäckning	115 %	116 %	110 %	112 %	116 %

Efterlevandepensionsavgiften har finansierat barnpension, änkepension och omställningspension med mera. Från och med 2003 finansieras endast inkomstgrundad efterlevandepension av avgiften. Garantipension till änke- och omställningspension samt efterlevandestöd till barn finansieras genom skattemedel. Dessutom ska större delen av administrationen av dessa förmåner finansieras av avgiften.

Avgifterna har mer än väl täckt utgifterna för efterlevandepensioner och beräknas överskrida inkomstgrundad efterlevandepension under de närmaste åren.

4 Socialförsäkringens andel av samhällsekonomin

Utbetalningar från socialförsäkringen utgör en betydande del av samhällsekonomin. Tabell 4.1. visar socialförsäkringens utbetalningar som andel av bruttonationalprodukten (BNP) sedan 1980. Under 1980-talet steg denna andel kontinuerligt. Flera kostnadsreducerande regeländringar – sänkta ersättningsnivåer, sjuklöneperiod och karensdag i sjukförsäkringen – medförde under 1990-talet att försäkringens andel av en växande BNP minskade. Från 1998 ökade de emellertid åter som en följd av höjda ersättningsnivåer samt ökande sjukfrånvaro. År 2003 var socialförsäkringens andel drygt 16,5 procent, samma nivå som i början av 1980-talet. Då inga kostnadsdrivande regeländringar beslutats för kommande år och då sjukfrånvaron nu minskar väntas även socialförsäkringens andel av samhällsekonomin minska något de närmaste två åren.

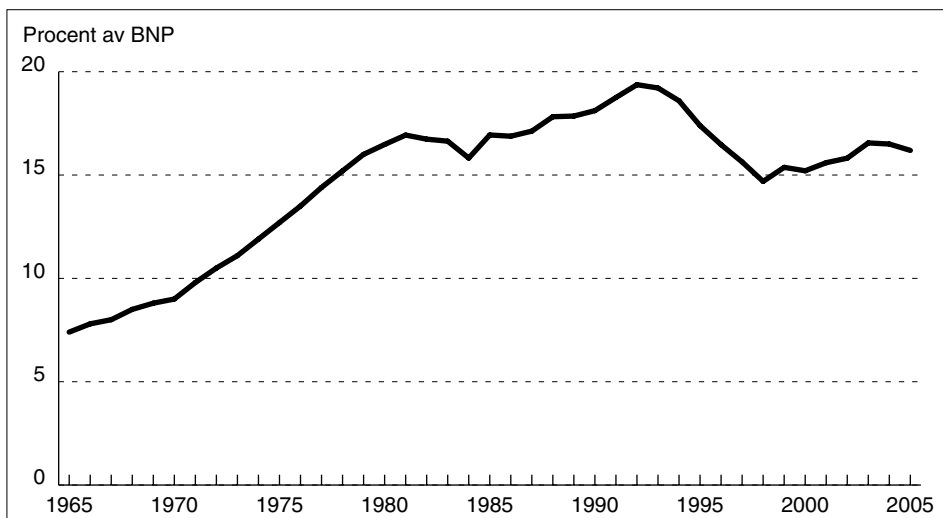
Tabell 4.1 Socialförsäkringssektorns utbetalningar i miljarder kronor och i procent av BNP

<i>År</i>	<i>Utbetalningar, löpande priser</i>	<i>BNP löpande priser</i>	<i>Utbetalningarna i % av BNP</i>
1980	90,4	549	16,5
1985	152,4	900	16,9
1990	257,5	1 421	18,1
1995	307,9	1 770	17,4
1996	298,9	1 815	16,5
1997	295,2	1 888	15,6
1998	289,7	1 972	14,7
1999	319,2	2 077	15,4
2000	333,8	2 195	15,2
2001	353,5	2 266	15,6
2002	371,2	2 347	15,8
2003	403,9	2 440	16,6
2004 (progn)	417,0	2 527	16,5
2005 (progn)	427,4	2 639	16,2

Som framgår av diagram 4.1 var ökningstakten under 1960- och 1970-talet, då ATP-systemet byggdes ut och föräldraförsäkringen skapades, ännu snabbare än under 1980-talet. I detta längre perspektiv har socialförsäkringens an-

del av samhällsekonomin varit av mer konjunkturrell art sedan början av 1980-talet.

Diagram 4.1 Socialförsäkringssektorns utbetalningar i procent av BNP¹⁾

Prognos för 2004 och 2005.

¹⁾ Från och med 1980 är sättet att beräkna BNP något förändrat, vilket sänker socialförsäkringens andel med knappt en procentenhet.

Utgifterna inom socialförsäkringen domineras av utbetalningar till de försäkrade. År 2003 uppgick transfereringarna från socialförsäkringen till hushållen till 381 miljarder kronor, vilket motsvarar 82 procent av de totala offentliga transfereringarna till hushåll⁷. Om ersättning från arbetslöshetsförsäkringen medräknas i transfereringarna blir andelen 86 procent⁸. Följande tabell visar hur socialförsäkringens andel av de totala transfereringarna minskade under 1990-talet då utbetalningar av både arbetslöshetsersättning och socialbidrag ökade markant. Sedan 1999 ökar dock andelen igen, på grund av kraftigt ökade utgifter för sjukförsäkring och ålderspension samt att arbetslöshetsersättning och ekonomiskt bistånd (f.d. socialbidrag) nu minskat.

⁷ Här har inkluderats den arbetsmarknadsrelaterade utbetalningen av aktivitetsstöd som administreras av försäkringskassorna.

⁸ Transfereringar från kommunerna, studiebidrag och ekonomiskt bistånd (f.d. socialbidrag) står för merparten av övriga offentliga transfereringar.

Tabell 4.2   **Transfereringar till hushåll, miljarder kronor**

År	Offentliga transfereringar till hushåll, brutto				Socialförsäkringens andel av totalen, %	Socialförsäkring inkl. arbetslöshetsförsäkring, andel av totalen, %
	Från socialförsäkringen		Totalt			
	Löpande priser	2003 års priser	Löpande priser	2003 års priser		
1980	80,3	223,3	97,8	272,0	82,1	.
1985	132,1	238,9	165,2	298,7	80,0	83,7
1990	232,0	310,5	275,7	369,0	84,1	86,4
1995	292,1	318,8	385,5	420,8	75,8	86,2
1996	283,2	307,7	373,5	405,7	75,8	86,3
1997	279,8	302,4	374,4	404,7	74,7	84,7
1998	287,8	311,5	385,3	416,9	74,7	83,8
1999	301,7	325,1	394,9	425,5	76,4	84,6
2000	313,7	334,6	403,9	430,8	77,7	85,5
2001	332,1	345,7	415,4	432,5	79,9	85,7
2002	352,4	359,2	432,4	440,8	81,5	86,8
2003	381,4	381,4	466,1	466,1	81,8	87,9
2004 (progn)	391,3	388,6	483,1	479,8	81,0	87,7
2005 (progn)	400,2	390,4	492,0	480,0	81,3	87,6

Socialförsäkringens utbetalningar till hushåll utgjorde fram till mitten av 1990-talet en allt större andel av de enskilda hushållens konsumtion, som tabell 4.3 visar. Efter en kulmen på drygt 29 procent under recessionsåren 1993–1994 sjönk andelen till 25 procent 2000, för att sedan åter öka något.

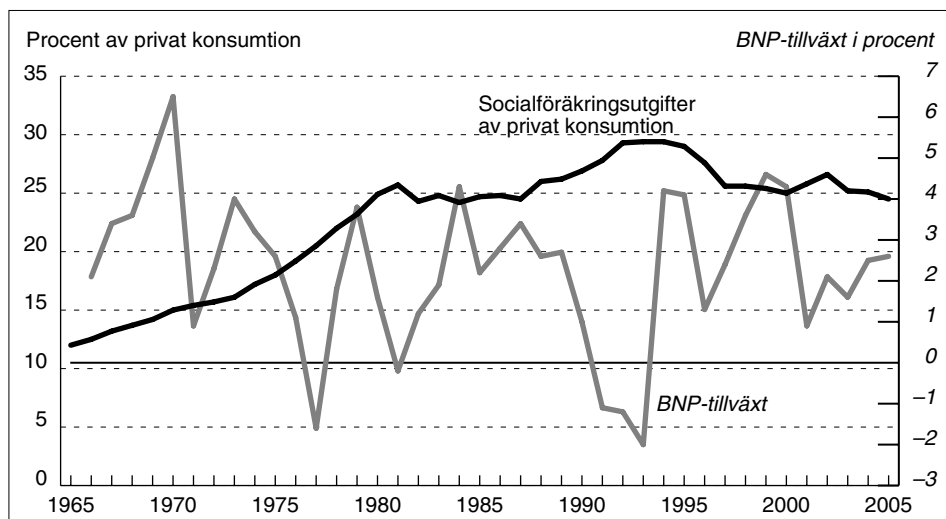
År 2003 motsvarade socialförsäkringens transfereringar drygt 25 procent av hushållens konsumtionsutgifter.

Tabell 4.3   Transfereringar till hushåll och privat konsumtion, miljarder kronor

År	Socialförsäkringens transfereringar till hushåll, brutto		Privat konsumtion		Socialförsäkringens transfereringar som andel av privat konsumtion, %	
	Löpande priser	2003 års priser	Löpande priser	2003 års priser	Före skatteavdrag	Efter skatteavdrag
1980	80,3	223,3	274,7	763,9	29,2	24,9
1985	132,1	238,9	447,9	809,9	29,5	24,7
1990	232,0	310,5	692,7	927,0	33,5	26,9
1995	292,1	318,8	842,9	920,0	34,6	29,0
1996	283,2	307,7	866,7	941,5	32,7	26,6
1997	279,8	302,4	906,6	979,9	30,9	25,5
1998	287,8	311,5	940,3	1 017,5	30,6	25,6
1999	301,7	325,1	990,4	1 067,1	30,5	25,4
2000	313,7	334,6	1 043,0	1 112,6	30,1	25,0
2001	332,1	345,7	1 071,8	1 115,9	31,0	25,8
2002	352,4	359,2	1 106,2	1 127,7	31,9	26,6
2003	381,4	381,4	1 156,4	1 156,4	33,0	25,2
2004 (progn)	391,3	388,6	1 191,5	1 183,2	32,8	25,1
2005 (progn)	400,2	390,4	1 252,8	1 222,1	31,9	24,4

Den historiska utvecklingen av socialförsäkringens transfereringars betydelse för privat konsumtion framgår ytterligare av följande diagram. Liksom i förhållande till bruttonationalprodukten växte socialförsäkringen i förhållande till total privat konsumtion trendmässigt under 1960- och 1970-talet.

Diagram 4.2 Socialförsäkringssektorns nettotransfereringar till hushåll som andel av privat konsumtion samt BNP-tillväxt

Prognos för 2004 och 2005.

Sedan början av 1980-talet, har utbyggnaden av försäkringen inte varit lika kostnadsdrivande och variationerna av dess andel av privat konsumtionsutrymme har i stället till viss del följt konjunkturcykeln. Under år med hög tillväxt sjunker socialförsäkringsutgifterna över lag i relation till privat konsumtion och vice versa. När så mycket som en fjärdedel av privat konsumtion kommer från socialförsäkringen innebär detta att den utövar en viss stabiliserande effekt på konjunkturcykeln.